

AUNE KROHN MENNEITTEN AIKOJEN TARINAA

OSAKEYHTIÖ VALISTUS

HELSINKI 1955

Raittiuskansan kirjapaino 1955

MENNYTTÄ AIKAA MUISTELLEN
NIIN MIELELLÄNI VIELÄ.
NIIN MONI ARMAS TÄHTÖNEN
MINULLE VIITTAA SIELLÄ.

R U N E B E R G

RUOTSALAISTYÖSTÄ SUOMALAISUUDEN PELLONPERKAAJAKSI

Helsingissä, Erottajan mäkitörmällä, joka ennen vanhaan oli kaupungin laitaa, seisoi 30-luvulla pieni talo, jonka tullivahtimestari Abraham Lindroos osti vuonna 1835 veistämömiehen Johan Nymanin perikunnalta.

Tämä entinen siuntiolainen maalaispoika oli muutamaa vuotta aikaisemmin mennyt naimisiin ja toi nyt 25-vuotiaan nuorikkonsa ja pienen poikansa Anton Wilhelmin uuteen kotiin. Köyhiä he olivat, kaksi tyhjää kättä heillä vain oli, mutta niissä käsissä oli tarmoa ja uutteruutta. Heti ruvettiin rakentamaan. Ensin tietysti ulkorakennukset, ja lopuksi vasta v. 1838 nousi uusi asunto, jossa oli kaksi huonetta ja — leivintupa, kuinkas muuten!

Esikoinen ennätti kuolla ja syntyä taloon uusi pieni poika, Johan Adolf, ennen kuin heinäkuun 1 p:nä 1837 näki päivänvalon sinisilmätyttönen, joka sai kasteessa nimekseen *Ida* ja lisäksi äitinsä nimen *Gustava*. Jo kymmenvuotiaana hän kuitenkin jäi perheen vanhimmaksi, tottuen jo alusta alkaen työntekoon. Sillä vuosien mittaan alkoi talossa vilistä yhä useampia lapsenjalkoja, niin että lopulta oli kokonaista kuusi pienempää, neljä veljeä ja kaksi sisarta.

Työtä oli muutenkin senaikaisessa kodissa riittämiin. Olihan lehmä hoidettava, ja äidin oli itse istuttava rukiin ääreen ja isän tartuttava naskaliin, kun pikku kengät menivät alituisen rikki. Rukki majaili sitten myöhemmin Idan ullakolla, ja naskali on yhä tämän kirjoittajan hallussa.

Mutta ei siinä kyllin, vaan kotona oli paljon muutakin tehtävää: saippuat keitettävä, kynttilät valettava, vaatteet ommeltava. Ei ollut silloin Helsingissä komeita puoteja, joihin sopi pistäytyä ostoksille. Askeleita oli pimeillä kaduilla valaistava pienellä käsilyhdyllä, ja kun asukkaat olivat päivän monien puuhien päätyttyä menneet levolle, kuului korvissa vielä yövartijan yksitoikkoinen, laulava huuto: »Klockan är tio slagen!» — kello on kymmenen lyönyt.

Sillä Helsinki oli ruotsalainen kaupunki, ja ruotsalainen oli Abraham Lindroosin kotikin. Perheenpäävät olivat molemmat rannikon ruotsalaispitäjistä kotoisin. Äiti ei osannut suomen sanaakaan, ja vähiin supistui isänkin taito. Lapsilleen hän opetti vain pari vanhaa »viisua»: »Litet kan jag finska tala, gäddan heter hauki-kala» ja: »Hevonen häst, pappi präst, suola

sait, mallas malt, kylmä kallt, kaikki allt.» Mutta nepä painuivatkin lasten mieleen lähtemättömästi.

Isä Abraham oli lahjakas itseoppinut mies. Hän hankki tietoja itselleen ja hän hankki niitä lapsilleen, sen verran kuin hänenlaiselleen oli mahdollista. Hän tilasi sanomalehtiä ja hän osti kirjoja. Niiden avulla avartui ahdas maailma, ja Runebergin »vänrikit» sytyttivät tähän ruotsalaiskotiin isänmaanrakkauden liekin, joka ei koskaan päässyt sammumaan nuorista rinnoista.

Mutta lasten oli saatava kouluakin. Otto-veli ennätti olla jonkinlaisessa kimnaasissa — ainoassa valokuvassa hänellä on sotilasmallinen koulu-univormu — mutta kuoli jo 17-vuotisena. Janne lienee ollut vasta kansakoululainen, kun keuhkotulehdus vei hänet varhaiseen hautaan, ja muut lapset kuolivat pieninä. Mutta Ida ja sittemmin Minnaksi sanottu Maria, mistä heille, lahjakkaille, tietoa janoaville, saada oppia? Ruotsalainen tyttökoulu oli vain »virkamiesten» tyttäriä varten, eikä tullivahtimestaria laskettu heihin. Käytyään paria aivan vaatimatonta pikkulasten- ja alkeiskoulua Ida pääsi oppilaaksi venäläisen naisen, neiti Lebedeffin yksityiseen oppilaitokseen. Tästä hänelle oli myöhemmin se korvaamaton etu, että hän sai siellä hyvän pohjan kielitaidolleen. Koulukirjojen ohella Ida luki kaunokirjallisuutta, mm. Dickensiä ja Walter Scottia, minkä kotitöiltään kerkesi.

Tiedonhaluinen tyttö joutui rikkaan ja hyväntekeväisyydestään kuulun Aurora Karamzinin näköpiiriin. Ehkä oli välittäjänä hänen Fredrika-tätinsä, joka oli palveluksessa rouva Karamzinin sisarella, kreivitär Mussin-Puskinilla, ja tämä oleskeli mielellään Suomessa Essoossa omistamassaan Dalvikin kartanossa. Nuori Ida pääsi ensin opettajaksi rouva Karamzinin lastenkotiin, ja kun hän ilmiselvästi soveltui erinomaisesti pienokaisten pariin, aikoi Aurora Karamzin hänet opettajaksi maatilalleen suunnittelemaansa kansakouluun.

Eräänä yönä Ida näkee unta, että hänen ylleen puetaan kultatähdin kirjailtu vaippa. Ja eikö ihmettä: pian hänet kutsutaan tuon rikkaan rouvan puheille ja tarjotaan ulkomaanmatka ja matkarahat kultakolikkoina! Sehän oli kuin satua: köyhän kodin tyttö Saksaan lastentarha-aatteen keksijän Fröbelin mallin mukaiseen laitokseen.

Ida Lindroos oli matkaan lähtiessään 24-vuotias, hoikka, hento nuori nainen, jolla oli mitä iloisimmat siniset silmät ja ohimoilta hiukan kihertyvä vaaleahkon ruskea tukka. Eipä kumma, että hän uudessa koulussaan sai nimekseen »die nordische Elfe» — Pohjan keijukainen. Tottuneena itse ompelemaan vaatteensa hän oli tehnyt leveästä, monilaskoksisesta puvustaan sievän ja soman. Tässä asussa hän seisoo eräässä vanhassa valokuvassa pieni itse vaatehtimansa hattu kädessä. Tästä viimeksimainitusta taidostaan hän ei luopunut vielä vanhanakaan.

Johtajattarensa, Henriette Breymanin (sittemmin rouva Schrader) henkevän opetuksen avartamana ja pienen aikaa Gothassa opiskeltuaan hän vuoden päästä palasi Suomeen. Opintojen tuloksena hänellä oli kotimatalla mukana kolme mitä kauneinta »työkirjaa»: »Ausnah-Schule», »Flecht-Schule» ja »Ausstich-Schule». Ensinmainitussa oli paperille-ompelua aivan yksinkertaisista viivoista alkaen mitä monimutkaisimpiin erivärisiin ja kirjaviin kuvioihin, jopa perhosiin ja lintuihin saakka. Toisessa oli värillisistä paperisuikaleista pujoteltuja mattoja, ja malleja oli kokonaista 90:ää lajia! Kolmannessa oli paperille-pistelyä. Sekin alkaa vähästä, pelkistä pisteistä, ja kohoaa lopulta suorastaan taiteellisiin saavutuksiin, joista ihmeellisin lienee ikivanhanaikaisten kangaspuitten ääressä kutova kankuri. Erästä toista, koiran hätyyttämää hirveä kuvaavaa »pistelyä» Ida Lindroos vielä vanhanakin käytti kotinsa mustakehyksisiin »puoliverhoihin».

Mutta matka-arkun kätköissä on toinenkin aarre, pienen pieni, vain 5 kertaa 3 sentin kokoinen kirjanen, jonka kannessa on kultainen kiehkura ja sen keskellä »Album». Kun

avaamme sen, tapaamme sen lehdistä milloin saksalaisia, milloin englantilaisia työttömiä — jopa kaksi suomalaistakin, Ebba Böckerin ja Kristina Napan — sekä joskus jonkun lämpimän sanankin. Gothalainen Augusta Köhler on liimannut joka kulmaan lemmikin pikku kukan!

Tämä tapahtui kesän alussa 1862. Kahta vuotta myöhemmin ilmestyi siihen uusi merkintä. Päivämäärä oli lokakuun 6:s 1864 ja kirjoitus kuului näin: »Sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto.» Niinkuin uni taivaansinisestä vaipasta kultatähtineen oli enteenä onnenvaiheesta Idan elämässä, niin oli tämä sana enne siitä, että Ida Lindroosista todella tuli suomalaisen uudispellon perkaaja.

Onneksi hän ei mennytkään ruotsalaisen kansakoulun opettajaksi — sinne oli jo saatu toinen — vaan sen sijaan hänestä tuli itse perustamansa pikkulastenkoulun ja lastentarhan johtajatar. Tämä harrastus vei hänet kuuntelijaksi vapaaehtoisin työvoimin ylläpidettyyn suomalaiseen kansakouluun, missä »havaanto-opetusta» antoi 22-vuotias ylioppilas Bernhard Fredrik Godenhjelm.

Mutta Ida Lindroos ei innostunut vain havainto-opetukseen, häntä innostutti se isänmaallinen lämpö, joka oli ajanut nuoret ihmiset ilmaiseksi uhraamaan aikaansa ja voimiaan suomalaisuuden hyväksi. Hän haluaa oppia suomea. Ja mikäpä olikaan mieluisempaa nuorelle ylioppilaalle kuin tämä opetus, jonka kautta hän pääsi lähemmin tutustumaan Ida Lindroosiin. Nuo siniset silmät olivat näet jääneet unohtumattomasti mieleen. Taitava oli opettajakin, sillä hän oli jo lapsena oleskellut supisuomalaisessa Kymissä.

Kun ylioppilaasta tulee keväällä 1864 maisteri, hän syksyllä piirtää Idan pikku kirjaan tuon jo mainitun sananlaskun samalla pyytäen häntä »kotoisen kuusen huminaa kuunnellessa joskus muistamaan ystävänsä». Eikä Ida unohdakaan. Nälkävuoden kynnyksellä, kesäkuun alussa 1867, jolloin on vielä lunta maassa ja jäätä Helsingin Pohjoissatamassa, hän on valmis perustamaan yhteisen suomalaisen kodin. Sillä suomalainen se on oleva kotikieltä — mieltä myöten. Se on B. F. Godenhjelmien järkkymätön vaatimus.

Jo vuodesta 1862 Ida Lindroos oli kuulunut ns. »iltaseuraan», jossa totuteltiin puhumaan suomea ja keskusteltiin yhteisistä suomalaisista harrastuksista. Miehensä rinnalla hän nyt tutustuu yhä paremmin suomalaiseen sivistyneistöön ja sen eturivin miehiin. Heidän pyrkimyksiinsä tuli pian kuulumaan myös suomalaiset koulut. Perheet näet kasvoivat, tyttäretkin tarvitsivat oppia ja sivistystä, tarvittiin *suomalainen tyttökoulu*. Sellainen saatiinkin aikaan 1869, ja Ida Godenhjelm puolisoineen kuului sen perustajiin. Siitä tuli heidän, lapsettomien, oma lapsi, sen vähistä oppilaista oli joka ainoa tuttu ja rakas.

Suomalaisia lapsia ajatellen hän julkaisi vuosina 1871 — 1880 »Pääskynen» nimistä lastenlehteä. Se tosin kuoli sitten tilaajain puutteeseen, mutta korvasi aikanaan lastenkirjat, joita ei montakaan ollut. Lehteensä hän suomensi englantilaisista lastenlehdistä monta hauskaa kertomusta. Myös saattoi Ida-rouva istahtaa pienen sohvansa kulmaan, kerätä ympärilleen täysihoitolais- ja sukulaislapsen ja kertoa satuja. Tai hän pani toimeen lapsille yhtä mieluisat nekku- tai ohukaispidot.

Vielä läheisemmäksi kuin yhä kasvava tyttökoulu tuli Ida Godenhjelmille niinkuin hänen puolisolleenkin sen yhteyteen v. 1881 liitetty jatko-opisto. Se oli ensimmäinen korkeampi oppilaitos naisille, sillä yliopisto oli heiltä vielä ilman erivapautusta suljettu. Jatko-opistosta lähti vuosien mittaan monta etevää opettajaa Suomen yhä lisääntyviin oppikouluihin, monta eri elämäntilanteilla huomattavaa, jopa kuuluisaa naista.

Jatko-opisto oli enemmän kuin koulu, jossa määrätiedot pöntättiin päähän. Se oli pikemminkin suuri koti, jossa Ida Godenhjelm viisaasti ja äidillisesti vaali sen tyttäriä. Heitä tuli läheltä ja kaukaa, tuli pienistä maaseutukaupungeista suurta maailmaa kummeksivin

silmin katsovia maalaistytöitä. Mutta kolmen vuoden kuluttua heistä oli kehittynyt hioutuneita, itsenäisesti ajattelevia nuoria naisia. Ennen kaikkea oli heissä syntynyt lämmin isänmaanrakkaus, ja sen he veivät mukanaan elämäntyöhönsä tämän maan ja kansan hyväksi uurastaessaan.

Uusi aika on kulkenut kovana yli Ida Godenhjelmin ja hänen miehensä uranuurtajatyön. Jatko-opisto kuoli, sillä sitä ei enää tarvittu, kun tytöt pääsivät yliopistoon kehittämään lahjojaan.

Idan kotitalon paikalla on ollut jo aikoja korkea kivirakennus. Poissa ovat hänen isänsä rakentamat navetta, aitta ja liiteri, jotka olivat pystyssä viimeiseen asti, poissa tuttu katurakennuskin, jossa hän emännöi lähes kuusi vuosikymmentä. Poissa vaahtera, sireenit ja ruusut, poissa vanha puuportti, joka aina illoin huolellisesti suljettiin.

Kivikkoa joutuivat raivaamaan suomalaisuuden ensimmäiset uranuurtajat, ennen kuin synnyinmaan laulu on saanut sen korkeamman kaiun, jota Runeberg sille tietämättään ennusti.